

OSLO STATSADVOKATEMBETER

POSTBOKS 8021 DEP, 0030 OSLO

TELEFON 22 98 13 00 TELEFAX 22 98 13 31

Riksadvokaten

Sak nr.:

Dato: 15. mai 2013

Deres ref.: 2013/00419-003 Vår ref.: 15/PEV
IFO/ggr 441

Arkiv nr.: 2013/00412

J.nr.:

Høring – endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 (personforfølgelse, voldtekt og andre seksuelle overgrep, formidling av prostitusjon, forberedelse til tvangsekteskap, foreldelsesregler, mv.)

Det vises til høringsnotat av 8. februar 2013.

Oslo statsadvokatembeter har kommentarer til enkelte av departementets forslag om endringer i straffeloven 1902. Uten at det nevnes spesielt, vil kommentarene i det vesentlige tilsvare endringer eller tilføyelser i straffeloven 2005.

Voldtekt, strl. § 192

Oslo statsadvokatembeter har ingen innvendinger mot at ordlyden i bestemmelsens første ledd bokstav b endres fra ”motsette” til ”har særlige vanskeligheter med”, idet endringen ikke er ment å medføre noen realitetsendring sett opp mot gjeldende rettstilstand. Det er heller ingen innvendinger mot foreslått endring i bokstav c.

Endringen i annet ledd bokstav a fra ”den seksuelle omgang var” til ”voldtekten omfattet” synes imidlertid nødvendig idet en voldtekt uansett må omfatte seksuell omgang, eller forsøk på dette.

At manglende adgang til å gi samtykke grunnet alder som foreslått i § 195 skal betegnes som voldtekt av barn har man heller ingen kommentarer til.

Departementet ønsker en vurdering av om det er tilfeller av ufrivillig seksuell omgang som ikke dekkes av gjeldende straffebestemmelser. Det er ingen uenighet i utgangspunktet om at all seksuell kontakt skal være frivillig. Spørsmålet om manglende samtykke som har gitt seg utslag i konstaterbare handlinger eller omstendigheter vil falle inn under dagens ordlyd i bestemmelsens første ledd bokstav a såfremt retten etter bevisførselen legger til grunn at innsigelsene var å oppfatte som alvorlig ment.

Oslo statsadvokatembeter er enig i at manglende frivillighet eller samtykke ikke skal gjøres til det sentrale vilkåret for straffansvar. Allerede i dag er det et (unødvendig) stort fokus på og bevisførsel om fornærmedes opptreden i situasjonen, noe som ofte flytter fokus fra tiltaltes. Departementets forslag til ny bokstav d i §192, 1. ledd, gir imidlertid ingen veiledning i hva det straffbare eventuelt skal bestå i. Hvilken ”restkategori” som ikke dekkes av første ledd bokstavene a til c, er uklart.

Oslo statsadvokatembeter er klageinstans for politiets henleggelse. Enkelte klagesaker omfatter situasjoner hvor det inngis anmeldelse for voldtekt hvor det ikke beskrives objektive omstendigheter som gjør dagens § 192 anvendelig, men hvor situasjonen i ettertid ”oppleves” som en voldtekt. Ofte beskrives beruselse som en forklaring på uønsket seksuell omgang, eller etterfølgende reaksjoner på hendelsen fra omgivelsene, herunder kjæreste / samboer / ektefelle, for hvorfor anmeldelse inngis.

Når det gjelder overfallsvoldtekte er dagens voldtektsbestemmelse tilfredsstillende. Problematikk knyttet til den type voldtekte hvor anmelder og anmeldte har en form for relasjon, hvor det eventuelt kan ha vært tidligere seksuell kontakt eller hvor de i den aktuelle sak kan ha kommet i en situasjon med en viss grad av intimitet, antas ikke departementets forslag å ville utgjøre noen særlig endring, idet problematikken heller er av bevismessig art knyttet til subjektive betingelser for straffbarhet.

Forberedelse til tvangsekteskap, § 222, 2. ledd

Oslo statsadvokatembeter er i utgangspunktet enig i kriminalisering som foreslått, idet dagens bestemmelse medfører betydelig mulighet for straffri omgåelse. Bevismessig medfører imidlertid departementets forslag problemer knyttet til forsettskravet. Eventuell bevisføring, herunder både om konkrete og generelle omstendigheter i saken som nødvendigvis også vil måtte omfatte kulturelle elementer både i Norge og utlandet, vil gjøre bestemmelsen mindre anvendelig. Departementet bør vurdere å redusere forsettskravet til grov uaktsomhet, eventuelt å medta en straffereaksjon også for grov uaktsom overtredelse.

Det bør heller ikke stilles opp som objektivt krav at noen forledes i straffebestemmelsen. Behovet for straffesanksjonering er minst like stor for de tilfeller hvor det foreligger konkret eller strukturell tvang med hensyn til gjennomføring av reisens formål.

Til bestemmelsens krav om ekteskap, jfr. Høyesteretts dom inntatt i Rt. 2006 s. 140, vises til at bestemmelsen kan fremstå som mindre effektiv hensett til at det i enkelte land og kulturer kan være begrensede formaliserte krav til når ekteskap anses inngått med bindende virkning for den som søkes vernet i straffeloven § 222, 2. ledd.

Personforfølgelse, § 390a og forslag til ny § 227a

Begge bestemmelser viderefører delvis begrepet ”hensynsløs atferd”, et begrep som i rettspraksis knyttet opp mot § 390a har vært til dels skjønnspreget og begrensende for effektiv bruk av bestemmelsen. Ved å benytte ordet ”hensynsløs” inviteres også til en moralsk vurdering av handlingene, en vurdering som ikke er av betydning for anvendelse av straffeloven. Ordet hensynsløs burde erstattes med noe som er mindre følelsesmessig ladet, for eksempel ”uberettiget og uønsket”, som objektivt vil dekke de formål bestemmelsen(e) tar sikte på å ramme.

Dagens § 390a vil i utgangspunktet ramme mange tilfeller av personforfølgelse, med en strafferamme på fengsel inntil 2 år. Tilføyelse av ”følgeløst eller på annen måte” i § 390a vil neppe medføre noen realitetsendring.

Ny § 227a er tenkt å ramme gjentatte tilfeller, og departementets tredje forslag til ordlyd i avsnitt 3 på side 87 i høringsnotatet er langt å foretrekke, ikke minst ut fra håndhevelsessyn. Så lenge § 390a fortsatt skal få anvendelse på mindre alvorlige handlinger og § 227a skal være en selvstendig straffebestemmelse, er det unødvendig å innføre begrepet ”grovt” som krav for anvendelsen av § 227a.

Formidling av prostitusjon, § 202, 2. ledd

De hensyn som gjør seg gjeldende for at den prostituertes handlinger gjøres straffri, gjør seg ikke gjeldende for andre impliserte, som kunder, utleiere av lokaliteter, halliker eller formidlere av annonser (herunder personer som står bak nettstedet). Høyesteretts avgjørelse i Rt. 2011 s. 1355 gjelder en konkret fortolkning av gjeldende § 202, 1. ledd bokstav a, og ordet ”utvetydig”.

I den grad tidligere forarbeider til strl. § 202 kan ha skapt usikkerhet om hvor langt bestemmelsen var tenkt å skulle ramme, kan departementet nå fjerne enhver slik tvil i forarbeidene og fjerne ordet ”utvetydig” i bestemmelsen. Det er ingen beskyttelsesverdige interesser som skulle tilsa straffrihet for mer eller mindre direkte annonsering for prostitusjon, ikke minst når slik annonsering er blitt mer omfattende og nødvendig når prostitusjonsmarkedet har blitt mindre synlig ved reduksjon av antallet gateprostituerte som følge av forbudet i strl. § 202a.

Det er heller ingen grunn til å sondre mellom ulike måter for annonsering. Annonsering på internett er over tid blitt mer vanlig og medfører mulighet for en oppdatert og målrettet annonsering. En slik web-basert annonsering kan i prinsippet skje fra hvor som helst i verden, men det antas at utforming av slike annonser og plassering av servere i utlandet ikke vil hindre anvendelse av norske straffebestemmelser når det tas hensyn til strl. § 12, siste ledd. Problemstilling som behandlet i Høyesteretts ankeutvalgs kjennelse av 2. august 2012, Rt. 2012 s. 1211, antas ikke lenger å være en begrensning i anvendelsesområdet ved departementets forslag til nytt annet ledd i § 202, jfr. forslag til endring av strl. § 7 nr. 2 i Prop. 53 L (2012-2013).

Oslo statsadvokatembeter legger til grunn at departementets forslag viderefører tidligere praksis om at også den prostituertes egen annonsering rammes, jfr. Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) kap. 10.5.4.

Gjeninnføring av barnets alder som objektivt straffbarhetsvilkår i saker om seksuelle overgrep.

Hensynet til beskyttelse av barn, og den dømmende retts mulighet til å avsi materielt riktige dommer, tilsier at barnets alder gjøres til et objektivt straffbarhetsvilkår for overtredelse av strl. § 195

Den dømmende rett må i dag foreta en aktsomhetsvurdering i forhold til fornærmedes alder, hvilket medfører en forhøyet belastning på fornærmede. Som regel har det gått en god del tid fra den straffbare handling og frem til pådømmelse, kanskje i en ankerunde, hvor fornærmede også har blitt eldre slik at rettens mulighet for en korrekt aktsomhetsvurdering blir begrenset. Departementet beskriver at det også etter § 196 tredje ledd gjelder et strengt aktsomhetskrav med hensyn til fornærmedes alder. I og med at aktsomhetskravet i §§ 195 og 195 skal vurderes på samme måte etter Høyesteretts dom i Rt. 2005 s. 833 kan det noen ganger mistenkes at en lagrette eller et flertall av meddommere i sin aktsomhetsvurdering noen ganger kan vektlegge for å frifinne at en eventuell domfellelse vil medføre en minstestraft på 3 år.

Foreldelse

Straffeloven 2005 inneholder bestemmelser som ikke er trådt i kraft om at enkelte typer straffbare handlinger ikke foreldes. For Oslo statsadvokatembeter vil dette i det alt vesentlige få betydning for drap, og det er ingen innvendinger mot at tilsvarende regel innføres i

straffeloven 1902 for handlinger som ikke allerede er foreldet. Drapsetterforskning er prioritert i politiet slik at tilgjengelige tekniske bevis som regel sikres raskt, og hensynet til svekkelse av bevismuligheten over tid vil for drapshandlinger ikke være like fremtredende som ved andre typer straffbare handlinger, eksempelvis seksuelle overgrep. Medvirkning til drap kan omfatte mange forskjellige situasjoner, og medvirkerens rolle og straffeskyld behøver ikke nødvendigvis være mindre enn utøverens, slik at de samme hensyn som taler mot foreldelse også gjør seg gjeldende for medvirkning til drap. Et drapsforsøk har ikke materialisert seg i et drap, slik at foreldelse bør inntre etter de ordinære regler for forsøkshandlinger.

Foreldelse for visse seksuelle overgrep mot barn begynner ikke å løpe før barnet har fylt 18 år, jfr. strl. § 68 første ledd annet punktum. Reaksjonsmessig vil det som regel være store forskjeller i straffenivået for overtredelse av strl. § 195 og § 196. Foreldelsesfristen etter § 195 er allerede i dag lang, og fravær av mulighet for å innhente bevis som supplement til forklaring fra fornærmede gjør seg ganske raskt gjeldende. Det antas at en eventuell endring av foreldelsesreglene for overtredelse av § 195 mer vil kunne få betydning som en politisk markering enn en reell endring som vil medføre flere domfellelser. For overtredelser av § 196 anses dagens foreldelsesregler som passende.

Når det gjelder reglene om foreldelse for krigsforbrytelser, folkemord eller forbrytelser mot menneskeheten som er inntatt i straffeloven 2005, har man ingen innvendinger mot at tilsvarende foreldelsesregler også inntas i straffeloven 1902. Departementet har imidlertid ikke fremmet noe forslag om dette.

Kapittel 16 i straffeloven 2005 trådte i kraft 7. mars 2008. Etter Høyesteretts avgjørelse i Rt. 2010 s. 1655 antas ordinære foreldelsesfrister å gjelde for slike handlinger begått forut for 7. mars 2008. Bestemmelsene i kap. 16 var imidlertid fra lovgivers side ment å skulle anvendes på handlinger begått før straffebudene trådte i kraft, så fremt handlingene på gjerningstidspunktet var straffbare etter norsk rett, og ble ansett som folkemord, forbrytelser mot menneskeheten eller krigsforbrytelser etter folkeretten. Ved utformingen av bestemmelsene er det tatt utgangspunkt i forbrytelseskategoriene i Statuttene til den internasjonale straffedomstolen ("Roma-vedtektene"), som Norge har ratifisert. En av begrunnelsene bak bestemmelsene i lovens kap. 16 var å sikre at norske domstoler har grunnlag for å avsi dom i minst samme grad som ICC, jfr. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) pkt. 12.2.1.1 s. 277.

Det konstateres at departementets forslag nå ikke følger opp dette ved eventuelt å lovfeste ikke-foreldelse av slike handlinger (som for eksempel drap, voldtekt, frihetsberøvelse mv.) begått forut for 7. mars 2008 og hvor foreldelse ikke allerede er inntrådt.

Jørn Sigurd Maurud
embetsleder

Per Egil Volledal
statsadvokat

Kopi: Justis- og beredskapsdepartementet, ref. 12/3307 ES FBF/AHI/mk